

Marta Chudzicka-Popek*

**UWARUNKOWANIA PRAWNE W ZARZĄDZANIU POPULACJAMI
ZWIERZĄT ŁOWNYCH**

**LAW REGULATIONS IN MANAGEMENT OF FREE LIVING HUNTING
ANIMALS**

Słowa kluczowe: Prawo łowieckie, zwierzyna łowna, łowiectwo.

Key words: hunting law, game, hunting.

According to polish hunting law regulation (Dz.U. 147, poz.713) the hunting is an element of environmental protection. In this paper there is presented goals and assumptions of hunting management. The aspect of game health protection is also take into consideration – law regulation concerning diseases' s control (Dz.U. 69, poz 625). The actual lists of hunting animals is also presented. In this paper the analysis of changes in this register in 50 years period is also done.

W myśl ustawy z dnia 13 października 1995 r. „Prawo łowieckie” (Dz.U. 95.147, 713) łowiectwo jest elementem ochrony środowiska przyrodniczego. Jego celem jest ochrona zwierząt łownych i gospodarowanie ich populacjami, zgodnie z zasadami ekologii oraz racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej. Ekologia w aspekcie łowiectwa odnosi się do praw przyrodniczych rządzących funkcjonowaniem populacji zwierząt w określonym środowisku [Krebs 1997]. Łowiectwo można więc określić jako „ekologię stosowaną” [Andrzejewski 1971; Okarma i Tomek 2008].

Normatywy prawne [Ustawa...1995] zakładają, że gospodarkę łowiecką prowadzi się w następujących celach:

- 1) ochrony i zachowania różnorodności oraz gospodarowania populacjami zwierząt łownych;

* **Dr Marta Chudzicka-Popek – Zakład Higieny Zwierząt i Środowiska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa;
e-mail: marta_chudzicka_popek@sggw.pl**

- 2) ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego na rzecz poprawy warunków bytowania zwierzyny;
- 3) uzyskiwania możliwie wysokiej kondycji osobniczej i jakości trofeów oraz właściwej liczebności populacji poszczególnych gatunków zwierzyny z jednoczesnym zachowaniem równowagi środowiska przyrodniczego;
- 4) spełniania potrzeb społecznych w zakresie uprawiania myślistwa, kultywowania tradycji oraz krzewienia etyki i kultury łowieckiej.

Ponadto określono, że w ramach ochrony zwierzyny należy zapewnić jej bezpieczne warunki bytowania. W ustawie „Prawo łowieckie” nakazuje się zwalczanie kłusownictwa, zabrania się płoszenia, chwytania, przetrzymywania, ranienia i zabijania zwierzyny oraz wybierania i posiadania jaj i piskląt, wyrabiania i posiadania wydmuszek oraz niszczenia legowisk, nor i gniazd ptasich.

W artykule 11. określono zasady gospodarowania populacjami zwierzyny, które obejmują:

- 1) tworzenie stałych i okresowych osłon dla zwierzyny (lasy, zadrzewienia, zakrzewienia, remizy, osłony miejsc lęgowych);
- 2) wzbogacanie naturalnej bazy żerowej dla zwierzyny w lasach;
- 3) zachowanie istniejących naturalnych zbiorników wodnych, rekonstrukcji i tworzenia nowych;
- 4) racjonalne stosowanie środków chemicznych w rolnictwie i leśnictwie;
- 5) stosowanie terminów i technik agrotechnicznych, niezagrażających bytowaniu zwierzyny na danym terenie;
- 6) utrzymywanie korytarzy (ciągów) ekologicznych dla zwierzyny;
- 7) utrzymywanie struktury wiekowej i płciowej oraz liczebności populacji zwierzyny, właściwych dla zapewnienia równowagi ekosystemów oraz realizacji głównych celów gospodarczych w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie;
- 8) ochronę zwierzyny przed zagrożeniem ruchu pojazdów samochodowych na drogach krajowych i wojewódzkich.

Gospodarka łowiecka jest prowadzona w obwodach łowieckich, przez zarządców lub dzierżawców, na podstawie rocznych planów łowieckich i wieloletnich łowieckich planów hodowlanych. Powinny one brać pod uwagę zasadę optymalnego gospodarowania populacjami zwierząt łownych, a także uwzględniać ochronę lasu przed szkodami wyrządzanymi przez te zwierzęta. Decyzją Ministra Środowiska, po wcześniejszych uzgodnieniach z Polskim Związkiem Łowieckim, obwód łowiecki może zostać przekształcony w Ośrodek Hodowli Zwierzyny. Tutaj są realizowane dodatkowe założenia, związane między innymi z:

- 1) prowadzeniem wzorcowych zagospodarowań łowisk, wdrażania nowych osiągnięć naukowych i praktycznych z zakresu łowiectwa;
- 2) prowadzeniem badań naukowych;
- 3) odtwarzaniem populacji zanikających gatunków zwierząt wolno żyjących;

- 4) hodowlą rodzimych gatunków zwierząt, w celu późniejszej ich reintrodukcji;
- 5) prowadzeniem szkoleń z zakresu łowiectwa [Symonides 2007].

Ważne w gospodarowaniu populacjami zwierząt łownych jest zapewnienie im dobrej kondycji i stanu zdrowia. Element ten został również uwzględniony w polskim prawie. W artykule 14. ustawy „Prawo łowieckie” napisano: „Dzierżawcy i zarządcy obwodów łowieckich oraz właściciele, posiadacze i zarządcy gruntów są obowiązani zawiadomić właściwy organ *Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej* lub urząd gminy albo najbliższy zakład leczniczy dla zwierząt o dostrzeżonych objawach chorób zwierząt żyjących wolno”. To bardzo ważne również z sanitarnego punktu widzenia. Najważniejszą ustawą regulującą ten problem jest ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz.U. 04.69.625). Określono w niej zasady i tryb wykonywania nadzoru weterynaryjnego w różnych zakresach produkcji zwierzęcej, uwzględniając również zamknięte i otwarte hodowle zwierząt łownych. W załącznikach do tej ustawy zamieszczono listę chorób podlegających obowiązkowi zwalczania (załącznik 2.) i listę chorób podlegających obowiązkowi rejestracji (załącznik 3.). W obu tych grupach znajdują się jednostki chorobowe niebezpieczne także dla zwierząt wolno żyjących – np. w załączniku 2. znalazły się wścieklizna, wąglik, pryszczycza brucelozą czy krwotoczna choroba zwierzyny płowej, a w załączniku 3. uwzględniono, między innymi, paratuberkulozę, listeriozę, tularemię, włóśnicę i myksomatozę.

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U.05.45.433) znalazły się następujące gatunki:

- 1) zwierzyna gruba: łoś (*Alces alces*), jelenń szlachetny (*Cervus elaphus*), jelenń sika (*Cervus nippon*), daniel (*Dama dama*), sama (*Capreolus capreolus*), dzik (*Sus scrofa*), muflon (*Ovis aries musimon*);
- 2) zwierzyna drobna: lis (*Vulpes vulpes*), jenot (*Nyctereutes procyonoides*), borsuk (*Meles meles*), kuna leśna (*Martes martes*), kuna domowa (*Martes foina*), norka amerykańska (*Mustela vison*), tchórz zwyczajny (*Mustela putorius*), szop pracz (*Procyon lotor*), piżmak (*Ondatra zibethicus*), zając szarak (*Lepus europaeus*), dziki królik (*Oryctolagus cuniculus*), jarząbek (*Tetrastes bonasia*), bażant (*Phasianus ssp.*), kuropatwa (*Perdix perdix*), gęś gęgawa (*Anser anser*), gęś zbożowa (*Anser fabalis*), gęś białoczelna (*Anser albifrons*), krzyżówka (*Anas platyrhynchos*), cyraneczka (*Anas crecca*), głowienka (*Aythya ferina*), czernica (*Aythya fuligula*), gołąb grzywacz (*Columba palumbus*), słonka (*Scolopax rusticola*), łyska (*Fulica atra*).

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. (Dz.U.05.48.459) określono terminy polowań na zwierzęta łowne. Istotną informacją jest, że łosie objęte są całoroczną ochroną. Obecnie toczy się także dyskusja na temat statusu zająca szaraka, którego liczebność znacząco się zmniejsza [Symonides 2007].

W latach wcześniejszych na liście gatunków łownych znajdowało się znacznie więcej zwierząt. Należy zaznaczyć, że do zmniejszenia, często wręcz drastycznego, liczebności

populacji niektórych gatunków przyczyniły się przede wszystkim zmiany i przekształcenia środowiska. W ostatnim pięćdziesięcioleciu XX wieku wprowadzono zakaz polowania na wiele gatunków zwierząt, a potem często przenoszono je z listy zwierząt łownych na listę gatunków prawnie chronionych [Andrzejewski i Pielowski 2003]

W ustawie o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim z dnia 17 czerwca 1959 r. na liście zwierząt łownych znajdowało się 57 gatunków. Jeśli porównamy to z aktami prawnymi z okresu przedwojennego – z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 grudnia 1927 r. okaże się, że dawniej polowano na sześćdziesiąt gatunków więcej. Do zwierząt łownych zaliczano wtedy żubry, kozice, bobry, świstaki, niedźwiedzie, żbiki, łasice, norki europejskie i liczne gatunki ptaków.

W roku 1975 na liście zwierząt łownych, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, pojawiły się cztery nowe gatunki (jeleń sika, łoś, kuna domowa i piżmak), lecz dwadzieścia lat później, w roku 1996, rozporządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z listy zwierząt łownych skreślono kilkanaście gatunków. Niektóre z nich trafiły bezpośrednio na listę gatunków chronionych – np. wydra, ryś, głuszec, cietrzew i inne. W 2001 r., na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 10 kwietnia w sprawie ustalenia gatunków zwierząt łownych, z listy wykreślono wilka i wciągnięto gatunki obce, które wcześniej nie miały żadnego statusu prawnego – jenota i norkę amerykańską.

Jak widać z zestawienia przedstawionego w tabeli 1 z listy zwierząt łownych zniknęły duże drapieżniki i ptaki, głównie wodno-błotne.

Tabela 1. Zestawienie zmian na listach gatunków zwierząt łownych w latach 1959–2001 [wg. Andrzejewski i Pielowski 2003].

Table 1. Changes in lists of hunting animals in period 1959–2001 [acc. to Andrzejewski i Pielowski]

Gatunek	1959	1975	1996	2001
Jeleń szlachetny	+	+	+	+
Jeleń sika	-	+	+	+
Daniel	+	+	+	+
Łoś	-	+	+	0
Sarna	+	+	+	+
Muflon	+	+	+	+
Dzik	+	+	+	+
Wilk	+	+	+	-
Lis	+	+	+	+
Ryś	+	+	-	-
Jenot	-	-	-	+
Tchórz	+	+	+	+
Kuna leśna	+	+	+	+
Kuna domowa	-	+	+	+

c.d. tab.1

Borsuk	+	+	+	+
Wydra	+	o	-	-
Norka amerykańska	-	-	-	+
Piżmak	-	+	+	+
Zając szarak	+	+	+	+
Dziki królik	+	+	+	+
Wiewiórka	+	o	-	-
Drop	+	o	-	-
Głuszec	+	+	-	-
Cietrzew	+	+	-	-
Jarząbek	+	+	+	+
Kuropatwa	+	+	+	+
Przepiórka	+	o	-	-
Grzywacz	+	+	+	+
Dzikie kaczki	18 gat.	18 gat.	4 gat.	4 gat.
Dzikie gęsi	6 gat.	6 gat.	3 gat.	3 gat.
Czapla siwa	+	+	+	+
Łyska	+	+	+	+
Słonka	+	+	+	+
Dubelt	+	+	-	-
Kszyk	+	+	-	-
Bekasik	+	+	-	-
Derkacz	+	o	-	-
Batalion	+	+	-	-
Kwicoł	+	+	-	-
Paszkot	+	+	-	-

Objaśnienia:

- + gatunek łowny,
- gatunek skreślony z wykazu zwierząt łownych,
- o gatunek łowny objęty całorocznym okresem ochronnym.

Uwzględnione w tej pracy akty prawne związane z łowiectwem pokazują wyraźnie, że cała działalność łowiecka uwzględnia dzisiejsze wymagania związane z ochroną środowiska i ochroną przyrody. „Prawo łowieckie” to nie tylko eksploatacja zwierzyny, ale przede wszystkim prawo ochronne, które jest integralną częścią prawa ochrony środowiska [Stec 2006]. Łowiectwo zajmuje się nie tylko pozyskiwaniem gatunków zwierząt łownych – w ramach działalności łowieckiej są również prowadzone badania naukowe, reintrodukcje, zasilanie łowisk niektórymi gatunkami zwierząt, zabezpieczanie terenów będących ostoją zwierzyny i miejscami lęgowymi ptaków, zakładane są remizy śródpolne i kształtowane korytarze ekologiczne, zagospodarowywane nieużytki rolne. Myśliwi często współpracują z przyrodnikami. W dzisiejszych czasach tylko kompleksowe działania z różnych dziedzin, nawet w najmniejszym stopniu związanych ze środowiskiem przyrodniczym, mogą pomóc zachować naszą rodzimą przyrodę.

PIŚMIENNICTWO

- ANDRZEJEWSKI R. 1971. Ekologia a łowiectwo. Wiadomości ekologiczne 17: 227–238.
- ANDRZEJEWSKI R., PIELOWSKI Z. 2003. Gospodarka łowiecka a różnorodność biologiczna. W: Andrzejewski R. Weigle A. (red.) Różnorodność biologiczna Polski. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, Warszawa.
- KREBS CH. J. 1997. Ekologia – eksperymentalna analiza rozmieszczenia i liczebności. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- OKARMA H., TOMEK A. (red.) 2008. Łowiectwo. Wydawnictwo Edukacyjno-Naukowe H2O, Kraków.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych.** Dz.U. 2005, nr 45, poz. 433.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne.** Dz.U.2005, nr 48, poz. 459.
- STEC R. 2006. Łowiectwo w prawie europejskim. ASPRA–JR, Warszawa.
- SYMONIDES E. 2007. Ochrona przyrody. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt.** Dz.U. 2004, Nr 69, poz. 625.
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie.** Dz.U. 1995, nr 147, poz. 713.